

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

7

Kurucusu:

Hakkı Dursun YILDIZ

Âmil ÇELEBİOĞLU Armağanı

İstanbul, 1993

16. Yüzyıl Şâirlerinden BURSALI RAHMÎ ÇELEBİ VE ŞİİRLERİ

SABAHATTİN KÜÇÜK*

Hayatı

16. yüzyıl, klasik şiirimizin gelişmesi açısından verimli bir dönemdir. Şâirlerimiz, örnek aldıkları İranlı şâirlerle boy ölçüşebilecek bir duruma bu yüzyılda gelmişlerdir. Klasik şiirimizin ustaları, İran'dan almış oldukları ortak şiir malzemelerini kendi duygu, düşünce, gelenek ve yaşayış tarzlarına göre işlemişler, bu malzemeye kendi benliklerinin damgasını vurmuşlardır. Böylece, İran taklidi değil, tamamen Türk'ün malı olan eserler vücuda gelmiştir. Zâtî, Hayâlî Bey, Taşlıcalı Yahya, Hayretî, Fuzûlî, Bâkî, Nev'î, Bağdatlı Rûhî, Figânî, İshak Çelebi ve Rahmî Çelebi gibi ustalar, şiirimizin klasik bir hüviyet kazanmasını sağlayan 16. yüzyıl şâirleridir. Bunlardan özellikle Bâkî, teknik bakımdan verdiği mükemmel örneklerle Türk diline şiir olma hüviyetini sağlarken, Fuzûlî de şiirimizi duygu yönünden zirveye çıkararak adlarını ölümsüzleştirmişlerdir.

Osmanlı ülkesinin genişleyip yayılmasına paralel olarak bu sınırlar içerisinde Türk kültürü yaygınlaşmış, eski merkezlerin yanı sıra pek çok yeni merkezlerden bilim adamı ve şâirler yetişmiştir. Ancak, yetişen bu şâirlerden divanları olanlar, tanınabilmiş ve eserleri üzerinde çalışılarak edebiyat tarihlerimizde yerlerini almışlardır. Divanları bulunmayanların şanssız olduklarını görüyoruz. Edebiyat tarihlerimizde bu gibi sanatkârlar, ya sadece adları anılarak ya da edebî şahsiyetleri hakkında bir iki cümle ile bilgi verilerek geçilirler. Divanları bulunmayan fakat şiirlerini incelediğimizde, döneminin iyi şâirlerinden oldukları anlaşılan sanatkârlarımız az değildir. Bunların şiirleri, çeşitli mecmualarda dağınık bir halde bulunmaktadır. Bütün özellikleri ve gelişme safhaları ile bir edebiyat

---

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

tarihimizin yazılabilmesi için söz konusu şâirlerimizin şiirlerinin de toplanması ve üzerinde çalışılması gerekmektedir. İşte, bu şâirlerden biri, 16. yüzyılda yaşamış olan *Bursalı Rahmî Çelebi*'dir.

Bursalı Rahmî Çelebi hakkında edebiyat tarihlerimizde fazlaca bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, birkaç ansiklopedide kısa cümlelerle hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Bazı yayımlarda da birkaç gazeli örnek olarak alınmış ve günümüz Türkçesi ile karşılıkları yazılmıştır. Prof.Dr. Ali Nihad Tarlan, tezkirelerdeki bilgilere dayanarak Rahmî Çelebi'nin hayatı hakkında bilgi vermiş, yazma mecmualardan topladığı bazı şiirlerini yayımlamıştır¹. Rahmî Çelebi üzerinde yapılan tek ilmî çalışma olarak bunu gösterebiliriz. Bu arada sözünü ettiğimiz çalışmanın bir köşede sıkışıp kaldığını, ayrıca şâirimizin hayatı ve edebî şahsiyeti hakkında yeterli bilgiyi ihtiva etmediğini de belirtmek isterim. Yakın zamanda yapılan bir yüksek lisans çalışması ile Rahmî'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve özellikle eserleri hakkında yeterli bilgiler verilmiştir². Buna rağmen şâirimizin edebî kişiliğini tam olarak ortaya koyabilmenin, şiirlerinin eksiksiz bir şekilde yayımlanmasına bağlı olduğunu söylemeliyiz. Bu değerli çalışmayı ortaya koyan araştırmacıdan, Bursalı Rahmî'yi bütün yönleri ile tanıtıcı bir yazı beklediğim için bu makalede şâirimizin hayatı, sanatı ve eserleri hakkındaki bilgileri kısa tutacağım.

Asıl adı Pir Muhammed olan Rahmî Çelebi, Bursalıdır. Kaynaklarımızın hepsi bu konuda birleşirler. Kınalızâde Hasan Çelebi, bu hususta şöyle diyor: "Gird ü finâsı gerd-i fenâdan maħrûse olan şehri Burûsâdandır. Nâmı Pîr Muħammed'dür"³. Şâirimiz, bir beytinde de doğduğu şehri anar:

Vücûdum Raħmiyâ saħrâ-yı ğamda şehri Bursâdur
Revân olup kesilmez şanki çeşmümdür Pıñarbaşı

¹ A.Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Divan Şiiri, Rahmî ve Fevrî. F. I* İstanbul 1948.

² Gülgün Erişen, *Bursalı Rahmî ve Gül-i Sad-berg'i*, Ankara Üniversitesi D.T.C.F., basılmamış yüksek lisans tezi. Ankara 1990.

³ Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, Haz. İbrahim Kutluk. C.I. Ankara 1978, s. 400.

Rahmî Nakkaş Bali adında birinin oğludur. Bu hususta Sehî Bey tezkiresinde şöyle bir cümle vardır: “Nakkaş Bali oğlu demek ile iştiâr u i'tibâr bulmuşdur⁴”. Babasının nakkaşlık fenninde gayet mahir biri olduğunu da Âşık Çelebi söyler⁵.

Rahmî Çelebi'nin hangi tarihte doğduğunu kesin olarak bilemiyoruz; ancak, dostu ve hemşehrisi Âşık Çelebi'nin verdiği bilgilerden doğum tarihini yaklaşık olarak tespit edebilme imkânımız vardır⁶. A.N.Tarlan, Sehî Bey tezkiresinin yazılış tarihi olan H. 945 (1538) yılını esas alarak Rahmî'nin doğum tarihinin H. 920-925 (1514-1519) tarihleri arasında olduğunu belirtir⁷. Gülgün Erişen de, kaynakları değerlendirerek şâirin, H.915-925 (1510-1519) tarihleri arasında doğduğunu söyler⁸.

Rahmî Çelebi, Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın sünnet düğününde sunmuş olduğu kaside ile hem sultanın iltifatını kazanmış ve çeşitli hediyelere nail olmuş hem de küçük yaşta adını duyurarak şöhrete ulaşmıştır. Hasan Çelebi: “Henüz ruhsâr-ı rengin ü rûy-ı nâzenini hatt-ı siyehden sâde ve serv-i ra'nâ vü kâmet-i bâlâsı bâğ-ı lefâfet ü gülşen-i melâhatda serv-i âzâde iken şi're gûşîş ve bu fenne hayli verziş idüp âvâze-i nâm u nişânı inzimâm-ı hüsn-i bî-nazîr ile 'âlem-gîr olmuş idi⁹” der.

Şâir, birçok sanatkâra hâmilik etmiş olan Defterdar İskender Çelebi vasıtasıyla Sadrazam İbrahim Paşa'ya tanıtılmış, onun ihsan ve iltifatlarını elde etmiştir. İbrahim Paşa'nın huzurlarında şiirler söyleyen Rahmî, İskender Çelebi'nin meclislerinde de yüzyılın şâirleri ile münazaralara katılmış, nazire ve cevaplarla şöhretini artırmıştır. Âşık Çelebi, Rahmî'nin

⁴ Sehî Bey, *Heşt Behişt*, Ayasofya Ktb. 3544, yk. 115a.

⁵ Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş-Şu'ara or Tezkire of Âşık Çelebi*, Meredith Owens, London 1971. yk. 230b.

⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., yk. 231b.

⁷ A.N.Tarlan, a.g.e., s. 1.

⁸ Gülgün Erişen, a.g.e., s. 3.

⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., s. 400-401.

o zamandan beri seçkin bir şâir olduğunu kaydeder¹⁰. Hâmilerinin öldürülmelerinden sonra Rahmî'nin himayesiz kaldığını ve sıkıntıya düştüğünü Hasan Çelebi haber vermektedir¹¹.

Hasan Çelebi, Rahmî'nin H. 974 (1566) yılında öldüğünü söyler¹². Fakat, bu tarih onun müderrislikte bulunduğu tarih olmalıdır. Çünkü, ölüm tarihi hem Riyâzî's-Şu'arâ hem de Zübdetü'l-Eş'âr adlı tezkirelerde H. 975 (1567) olarak tespit edilmiştir¹³. Cinânî'nin, Rahmî'nin ölümüne düşürdüğü tarih şöyledir:

Bādā rahmet-i Rahmî mezid = 975 (1567)

Zübdetü'l-Eş'âr'da kayıtlı tarih de şudur:

Cân-ı Rahmiye rahmet = 975 (1567)

Tezkirelerde, Rahmî'nin yüz güzelliğine de temas edilmektedir. Hemen hemen bütün kaynaklarda onun güzelliği söz konusudur. Âşık Çelebi, güzellikleri ile meşhur üç kişiyi, Na'tî'nin bir şiiri ile anlatır¹⁴. Taşlıcalı Yahyâ'nın, Rahmî Çelebi'nin güzelliği ile ilgili bir kıt'a-i kebîresi bulunmaktadır¹⁵. Yüz güzelliğinin yanı sıra, güzel ve süslü elbiseler giyen biri olduğunu da kaynaklar söylemektedir¹⁶.

Kişiliği ile dikkati çeken bir başka özelliği de, şâirimizin , güzel huy ve ahlâka sahip birisi oluşudur. Âşık Çelebi, ahlâkı o kadar güzel bir kişidir ki, ondan incinen ve kalbi kırılan bir kimse gösterilemez, diyor¹⁷.

Hayatı hakkında bilgi veren eserler, Rahmî'nin şanssızlığı üzerinde de durmuşlardır. Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ adlı eserinde, onun büyük bir şâir

¹⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., yk. 231b.

¹¹ Hasan Çelebi, a.g.e., s. 401.

¹² Hasan Çelebi, a.g.e., s. 401.

¹³ Riyâzî, *Riyâzî's-Şu'arâ*, Nuruosmaniye Ktb. yk. 75a; Kafzâde Fâ'izî, *Zübdetü'l-Eş'âr*, Şehit Ali Paşa Ktb. 1877, yk. 42b.

¹⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., 230b.

¹⁵ Taşlıcalı Yahyâ Bey, *Divan*, Haz. M.Çavuşoğlu. İstanbul 1977, s. 599.

¹⁶ Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, Topkapı Haz. yk. 67b.

¹⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., 231b.

olduğunu, fakat talihinin pek iyi olmadığını söyler¹⁸. *Kühü'l-Ahbar* adlı eserin sahibi Âlî de, bin bir çile çekerek yirmi akça ile müderrisliğe kavuştuğunu yazar¹⁹. Şâirimizin kendisi de, şu beytinde talihsizliğini duygulu bir biçimde dile getirmiştir:

Yapmadı hâne-i ümmîdümü bennâ-yı zamân
Kâşkî gelmeye idüm bu hârâb-âbâda

Rahmî Çelebi, döneminde geçerli olan bilimleri tahsil etmiştir. Şâirin gençliğinde tamamlanmış olan *Sehî Bey* ve *Latîf* tezkirelerinde, onun, zâhirî bilimlerle meşgul olan talebe grubundan olduğu kaydedilmiştir²⁰. *Âşık Çelebi* de

“Ammâ ‘ulüvv-i himmeti şanâyi’-i cüz’iyyede ve bedâyi’-i sūriyyeye olmayup naqd-i evkât-ı girân-mâyeyi tahsil-i ‘ulüm-i ma’ârife şarf ider-di²¹” der. Hasan Çelebi ve *Riyâzî*’den öğrendiğimize göre, şâir, müderrisliğe kadar yükselebilmıştır²². *Âşık Çelebi* de, şiirin yanı sıra, babası gibi resim sanatında usta biri olduğuna işaret etmiştir: “Şan’at-ı naqşda hayli çâpük-dest ve naqş-ı şi’rde iki Mânî’nüñ bile kadri bunuñ yanında pest idi²³”.

Şâirliği

Rahmî Çelebi, genç yaşta şiir söylemeye başlamış ve kısa zamanda şöhrete ulaşmıştır. *Sehî Bey*: “Tab’ı selim zihni müstaķim şi’re mâ’il nevnîyâz-ı kâbil tarz-ı ğazelde bî-bedel güzel yigîtdür²⁴” demektedir. *Latîf* de şu sözleri söyler: “Rengîn elifâz ve rengîn edâ ile Kitâb-ı Şâh u Gedâsi ve

¹⁸ Ahdî, a.g.e., yk. 67b.

¹⁹ Âlî, *Kühü'l-Ahbâr*, Nuruosmaniye Ktb. 3406., yk. 128b.

²⁰ *Sehî Bey*, a.g.e., 115a; *Latîf*, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, Kayseri Raşid Efendi Ktb. No. 1160, yk. 78b.

²¹ *Âşık Çelebi*, a.g.e., yk. 231a.

²² Hasan Çelebi, a.g.e., s. 402; *Riyâzî*, a.g.e., 74a.

²³ *Âşık Çelebi*, a.g.e., 231a.

²⁴ *Sehî Bey*, a.g.e., 115a.

istimâ'u pesende kâbil eş'â-ı dil-güşâsı vardır²⁵. Hasan Çelebi, Rahmî'nin şâirliğini sanatlı cümlelerle ortaya koymuştur: "Belâgat kişverinüfî şîr-i gurîni ve feşâhat meydânınıñ merd-i güzîni şu'arâ-yı berâ'at-şî'arunî şâ'ir-i sihr-âferini selâset-i edâ ve leţâfet-i ma'nâyı cem' itmek ile bu fırkanunî bî-'adil ü qarînidür²⁶. Gülşen-i Şuarâ'dan Rahmî'nin usta bir şâir olduğnu öğreniyoruz²⁷. Ahdî, bu eserinde Rahmî'yi gazelde Hayâlî'nin ikiz kardeşi, belki de Osmanlı ülkesinde ikinci Selman olmuştur, diye över. Beyânî de, onun küçük yaşta şiire başladığını ve devrinin büyük şâirlerinden biri olduğunu belirtir: "Hakka ki şu'arânunî tamâm-ı benâmlarından dur²⁸. Riyâzî de, bu hususta Beyânî ile aynı görüştedir.

Kaynaklarımız, Rahmî'nin fesahat ve belâgat açısından da durumunu değerlendirmiştir. Söz konusu eserlerde, şâirin fesahat ve belâgat yönünden sahip olduğu durumu, kabiliyeti, bilgi ve eğitimi ortaya konulmuştur. Özellikle Âşık Çelebi, eserinde, bu konu ile düşüncelerine yer vermiştir: "Ve lafz u ma'nâda feşâhat ve belâgatdan behremendür²⁹". Bir başka cümlesinde şâirin bu yöndeki kabiliyetine temas ederken onun iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden ayırt edebilme gücüne sahip biri olduğunu ifade eder. Rahmî'deki bu ölçülülüğü "belâgat"a göre tespit ederek şunları söyler: "Ve selîka-i selimesi vezn-i şab'-ı belâgat-şî'âr üzre mebcül olduğı sebepden ak ve qaraya şu'urı olduğı gibi ruh u zülf-i yâr vaşfında şî'rler şürü' eyledi³⁰". Çağdaşı ve aynı zamanda Şâh u Geda adlı mesnevisini yazarken rakibi olan Taşlıcalı Yahyâ da, Rahmî'nin sanatkârlığını övmüştür:

Olupdur kûlzüm-i nazm içre gâvvâş

Sözi bahr-i gazelde gevher-i hâş³¹

²⁵ Latîfî, a.g.e., 78b.

²⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., s. 402.

²⁷ Ahdî, a.g.e., yk. 67b.

²⁸ Beyânî, *Tezkire-i Beyânî*, İstanbul Üniversitesi Ktb. TY. 2568, yk.

²⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., yk. 231a.

³⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., yk. 231a.

³¹ Taşlıcalı Yahyâ Bey, a.g.e., s. 254.

Şâirimiz, gazellerinde kendi sanatkârlığına da temas etmiştir. Şâirliği, bir “lutf-ı ilâhî” olarak görür. Şu beytinde, şiirlerini “taze gonca”ya benzeterek nazım alınan yenilik getiren biri olduğunu savunur:

Gülşen-i nazm içre teşbîh itdiler bir goncaya
Ehl-i diller Rahmîyâ bu taze eş’aruñ görüp

Rahmî Çelebi, bir gazel şâiridir ve bu alanda başarılı olmuştur. Tezkirelerde “tarz-ı gazelde bî-bedel”, “gazeliyyâtı müsellemdür” şeklinde geçen ifadelerden, şiirlerinin beğenildiğini anlıyoruz. Gazel ve kasidenin dışında muhammes, müseddes, müsebba’, müsemmen gibi nazım şekilleri ile de güzel örnekler verdiği Beyânî’den öğreniyoruz³². Ahdî: “Esnâf-ı şî’rde üstâd-ı kâmil kimesnedür.” sözü ile gazel ve kasidenin yanı sıra diğer nazım şekillerinde de güzel şiirler söylediğini kaydeder³³.

Rahmî’nin kasidelerine baktığımızda, nesip bölümlerinde gayet canlı ve renkli tabloların çizildiğini görürüz. Şâirimiz muhayyile kudretini ve ustalığını görebilmek için “Kaside-i Rûze” ve metinler bölümündeki ilk iki kasideye bakmak yeterlidir.

Rahmî Çelebi’nin gazelleri, âşıkane ve rindânedir. Âşık Çelebi, Rahmî’nin gazellerinin herkes tarafından takdir edildiğini söyler³⁴. Hasan Çelebi de şiirlerinin âşıkane olması sebebiyle şöhret bulduğunu belirtir: “Çünkü hasb-i hâl-i ‘uşşâk olan eş’arı meşhur-ı âfâk...³⁵“ Hasan Çelebi’nin bu sözlerini Ahdî de değişik bir tarzda tekrarlamıştır: “Cümlesi meşhûr-ı âfâk ve hasb-i hâl-i ‘uşşâk-ı pür-iştîyâk vâkı’ olmuştur³⁶“. Şâirimiz, Şâh u Gedâ mesnevisinde şunu söyler:

Her sözüml ehl-i derd hâlidür
Dilde her ‘âşıkun mekâlidür³⁷

³² Beyânî, a.g.e., yk.

³³ Ahdî, a.g.e., yk. 67b.

³⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., 231a.

³⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., s. 402.

³⁶ Ahdî, a.g.e., yk. 68a.

³⁷ Rahmî, Şâh u Gedâ, Atatürk Üniv.Ktb. A.S.Kitapları No. 17-18, yk. 127a.

Âşık Çelebi de, tezkiresinde onun güzellerden söz eden âşıkane şiirler söylediğini ve bunların meclislerde okunduğunu uzun cümlelerle kaydeder³⁸.

Rahmî'nin şiirlerinde işlediği tema, aşktır. Musammat ve gazellerinde esas olarak aşk temasını ele alır. Bu beşerî bir aşktır. Burada dünya güzellerine duyduğu sevgiyi ifade eder. Şâirimiz, âşık olmak, güzel sevmek konusundaki dikkate değer düşüncelerini "Muhammes"inde ortaya koymuştur. Ona göre, âşık olmak, beşerî hazları tatmin için değildir. Güzel sevmek, "temennâ-yı visâl"i yani sevgiliye bu düşünce ile kavuşma isteğini taşımamalıdır; güzel sevmekten maksat, onun aşkıyla yanıp yakılmak, bu yolla "rûhânî haz" duymaktır:

Ğaraž süziş durur bir mâh-ı şeh-r-âşüb sevmekden
 Talebdür tâlibe maqşud olan maqlüb sevmekden
 Haqıkatdür bilür 'âşık olan mergüb sevmekden
 Temennâ-yı vişâl itmek degüldür hûb sevmekden
 Ğaraž bir hažz-ı rûhânî durur maħbûb sevmekden

Bu hususu Rahmî'nin bir başka mısraında da görüyoruz:

Rûhânî nazar eyle görsen ruh-ı zibâyı

Şâir, aşk teması ile ilgili beyitlerinde gayet samimî ve duyguya ağırlık kazandırmış biri olarak karşımıza çıkar:

Ne dil-i haste-i mecrûhuma merhem bulunur
 Ne zamân guşşaları def'ine hemdem bulunur

Ne perişanlığını hâtır-ı sevdâ-zedenün
 Merhamet eyleyüben bir şorar âdem bulunur

...

Biten güller degüldür hâk-i kabri üzre Ferhâd'un
 Açıldı cânib-i Şirine revzenler mezârında

³⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., yk. 231a.

Yalnızlığını ifade ettiği şu beytinde de duygunun ağırlık kazanmış olduğu görülmektedir:

Hâşre dek var ola 'âlemde felek
Oldurur üstüme ancak dönerüm

Rahmî Çelebi, zaman zaman tasavvufî vadide de beyitler söylemiştir. Birçok şâirimizde olduğu gibi, tasavvuf onda da gaye olmamış sadece estetik düşünce ile şiirlere alınmıştır.

Rahmî Çelebi'nin, yer yer rintliğine işaret eden beyitlerine de rastlanmaktadır. Ancak, onun rintliği ikinci plandadır. Bu gibi beyitlerinden, rakip ve felekten gelen sıkıntılardan kurtulmayı istediği anlaşılıyor:

Kâr u bâruñ bād-ı ğam dirseñ ki ber-bād itmeye
Bâdeden başuñ götürme Raḥmiyâ hem-çü habâb

...

Ğam-ı dünyâ ile ey dîl niçe bir zâr olalum
Varalum mu'tekif-i ğüşe-i ḥammâr olalum
Sâķi vü muṭrıb-ı ğül-çihre ile yâr olalum

Şâir, şiirlerinde yer yer mahallî hayatı aksettiren beyitlere de yer vermiştir. Kasîde-i Rûze'nin nesip bölümü, bu konuda renkli ve pırıl pırıl mısralarla doludur. Beyitlerinde, orduya ait terimlerin yanı sıra kıymetli taş ve madenleri, kumaşları v.b. unsurları zikrederek zamanının sosyal hayatına da ışık tutmuştur.

Rahmî Çelebi, edebî sanatları kullanmada gayet başarılıdır; ancak, sanat yapma endişesinde olmadığı için yapmacılığa düşmemiştir. Özellikle teşbih, tevriye, ihâm-ı tenasüp, hüsn-i ta'lil, leffü neşir, telmih ve iştikak gibi sanatlara güzel örnekler vermiştir. Aynı zamanda başarılı bir şekilde kullandığı deyimler, onun şiirlerine anlam zenginliği katmıştır.

Bursalı Rahmî Çelebi, klasik şiir geleneğinden ayrılmamıştır. Düşüncesi ve hayat felsefesi bakımından onda herhangi bir yenilik göremeyiz.

Klasik şiirimizin diğer usta şâirleri gibi, Rahmî de, kuvvetli edebî kültürü ve özellikle kabiliyeti ile yüzyıllardır kullanılan ortak malzemeye şahsî damgasını vurarak devrinin iyi şâirlerinden biri olma hüviyetini kazanmıştır. Rahmî Çelebi, elbette, bu yüzyılın büyük şâiri Bâkî derecesinde bir sanatkâr değildir; fakat, hayal yönünden gerçekten güzel ve renkli şiirleri ile yüzyılın önde gelen şâirleri arasında sayılabilir. Gazellerinde duygu derinliği, samimiyet ve zarafet vardır. Geleneğe bağlı kalan sanatkârimiz, klasik şiirimizin sanat anlayışını işlemiş, ortak teşbih ve mecazları, mazmunları ustaca kullanmasını bilmiştir.

Eserleri

Fâizî: "Bu ebyât divânından intihâb olındı"³⁹ ifadesi ile Rahmî'nin mürettep bir divânının bulunduğunu söylüyorsa da, şimdiye kadar böyle bir esere rastlanmamıştır. Ancak, çeşitli mecmualarda bir divan meydana getirebilecek kadar kaside, musammat ve gazelleri mevcuttur. Ahdî tezkiresinde Rahmî'nin çok sayıda şiirinin bulunduğu kayıtlıdır: "Ol bülbül-i gülşen-i suhan ve tûti-i şekker-şikenün eş'arı bî-ħad ve güftarı lâ-yu'addür"⁴⁰.

Rahmî Çelebi'nin şiirlerinin bir bölümünü merhum A.Nihad Tarlan yayımlamıştır⁴¹. Tarlan Hoca, bu yazısında, Rahmî'nin hayatına dair kısa bilgiler de vermiştir. Söz konusu yazıda 1 kaside (Kasîde-i Rûze), 2 tercî-i bend, 3 müseddes, 3 tahmis (Necâtî'nin gazellerini), 40 gazel, Ahdî tezkiresinden alınmış 6 beyit, Âşık Çelebi tezkiresinden 12 beyit, Şâh u Gedâ mesnevisinden seçilmiş 7 beyit bulunmaktadır. Bunun dışında, Rahmî'nin şiirlerine yer vermiş bazı yayımlar da mevcuttur⁴².

³⁹ Fâ'izî, a.g.e., 42b.

⁴⁰ Ahdî, a.g.e., yk. 67b-68a.

⁴¹ A.N.Tarlan, a.g.e., s. 6-47.

⁴² Fuad Köprülü, *Eski Şâirlerimiz, Divan Edebiyatı Andolojisi*, İstanbul 1934, s. 189; Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, C.I. B.I. İstanbul 1967, s. 284-285; Mehmed Çavuşoğlu, "Şehzâde Mustafa Mersiyeleri", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, s. 12, İstanbul 1982, s. 66; "Rahmî", *Türk Klasikleri*, c. 3., İstanbul 1986, s. 407-411.

Araştırmalarım sonucunda çeşitli mecmualarda Rahmî Çelebi'nin birçok şiirine rastladım. Üzerinde çalıştığım mecmualar şunlardır:

- S1 Süleymaniye Ktb. (Esad Ef.). 3424.
S2 Süleymaniye Ktb. (Esad Ef.). 3384.
S3 Süleymaniye Ktb. (Giresun). 180.
S4 Süleymaniye Ktb. (Hâlet Ef.). 172.
S5 Süleymaniye Ktb. (Hâlet Ef. İlâvesi). 172.
S6 Süleymaniye Ktb. (Hâlet Ef. İlâvesi). 244.
S7 Süleymaniye Ktb. (Serez). 3852.
S8 Süleymaniye Ktb. (Serez). 2617.
S9 Süleymaniye Ktb. (Hamidiye). 1083.
S10 Süleymaniye Ktb. (Fatih). 3849.
S11 Süleymaniye Ktb. (Fatih). 4077.
S12 Süleymaniye Ktb. (Fatih). 4078.
S13 Süleymaniye Ktb. (Fatih). 3852/3.
U. Hakkı Tarık Us Ktb. 60.
PB Pervane Bey Mec. Topkapı S. Bağdat 406.
RD Rûhî Divanı. Millet Ktb. (Reşid Ef.). 758.
B Bodleian Lib. MS. Turk. e. 95.

Ziya Paşa'nın Harâbât'ında bulunan gazele "H" harfi verilmiştir. Ayrıca, Âşık Çelebi, Kınalızade Hasan Çelebi ve Kafzâde Fâ'izî tezkireleri de sırasıyla "AÇ, HÇ, KF" harfleriyle gösterilmiştir.

Yukarıdaki mecmuaları incelemem sonucunda 3 kaside, 1 tahmis, 1 muhammes ve 60 gazel elde ettim. Gazellerden bir bölümü Tarlan Hoca'nın yayımlanmış olduğu eserde de bulunmaktadır. Tarlan Hoca'nın yayımlanmış olduğu şiirlerle benim bulduklarımı karşılaştırarak karşılaştırmalı bir metin ortaya koymayı düşündüm. Böylece hem merhum Tarlan Hoca'nın mevcudu yok denecek kadar tükenmiş olan eserindeki şiirler okuyucuya kazandırılmış hem de Rahmî'nin şimdiye kadar elde edilmiş olan şiirleri karşılaştırmalı bir metin halinde ortaya konulmuş olacaktır.

Ayrıca merhum Mehmed Çavuşoğlu'nun yayımladığı "Sultan Mustafa Mersiyesi"ni de bu metne almayı düşünmüştüm. Ancak, böyle bir çalışma, sayfa açısından bir derginin sınırlarını aşacak kadar fazla olacağından, söz konusu düşüncemden vazgeçerek Rahmî'nin şimdiye kadar yayımlanmış şiirlerini edebiyat dünyamıza tanıtmayı uygun buldum. İleride daha fazla mecmua tarayarak Rahmî'nin şiirlerini artırmayı ve şimdiye kadar elde edilenlerle karşılaştırarak bir divan halinde yayımlamayı düşünüyorum.

Rahmî Çelebi'nin ikinci eseri, Şâh u Gedâ mesnevisidir. Kaynaklarımızda, bu eser, Şâh u Gedâ ve Şâh u Derviş adlarıyla anılmaktadır. Rahmî, eserinin adını şu beyitle ortaya koymuştur:

Bilmek isterseñ 'aşk hâletini
Diñle Şâh u gedâ hikâyetini⁴³

Buna rağmen, şâirimiz, eserine tam olarak hangi adı koyduğunu belirtmemiştir.

Tezkireler, Bursalı Rahmî'nin Şâh u Gedâ mesnevisini yazdığını ve bu eserin beğenildiğini haber veriyorlar. Latîfi: "Rengîn elfâz ve nâzûk edâyıla Kitâb-ı Şâh u Gedâsı vardır⁴⁴" der. Âşık Çelebi de: "Şâh u Derviş nâm kitâbı vardır. Ol dahî mağbûl-i 'âlemdür⁴⁵" sözleri ile bu eserin beğenildiğini söyler.

Şâh u Gedâ adlı bu eser, Hilâlî-i Esterâbâdî'nin aynı adlı eserinin tercümesidir; ancak, Rahmî Çelebi, bu mesnevîsini genişletmiştir. Şâirimizin, bu esere neler kattığını söyleyebilmek için her iki eserin karşılaştırılması gerekmektedir. Hasan Çelebi, tezkiresinde, Rahmî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevisinin te'lif eser hüviyeti taşıdığını ifade eder: "Manzûm Şâh u Gedâsı vardır. Egerçi terceme-i Şâh u Dervîş-i Hilâlîdür, lâkin baħr-i belâğatdan iħrâc olunmuş le'âlî-i mütelâlidür⁴⁶." Ahdî tezkiresinde de şu

⁴³ Rahmî, a.g.e., yk. 75a.

⁴⁴ Latîfi, a.g.e., yk. 78b.

⁴⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., 232a.

⁴⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., s. 404.

cümle mevcuttur: “Ale'l-ḥuşûş vâdî-i meşnevîde pey-rev-i Hilâlî olup Şâh u Gedâ raḡam itmîşdür⁴⁷. Rahmî Çelebi de, eserinde şunları söyler:

Oldı her beyti zâde-i ṭab'um⁴⁸

.....

Câme-i köhneden olup 'ârî

Geydi bir ḥoş ḡabâ-yı zerkârî

Gül gibi geydi rûmiyâne ḡabâ

Oldı bir dil-ber-i cihân-ârâ⁴⁹

Görüldüğü üzere, şâir, bu eserin te'lif bir eser olduğunu, ona şahsî damgasını vurduğunu savunuyor. Riyâzû'ş-Şu'arâ adlı eserde, bu konuda daha ayrıntılı bilgi bulunmaktadır:

Rahmî ve Taşlıcalı Yahyâ Bey, aynı adlı eserlerini aynı zamanda tamamlarlar. Ancak, Yahyâ Bey'in eserine itibar edildiği halde, kendi eserinin takdire lâîyk bulunmadığını görünce Rahmî Çelebi şunları söyler: “Yahyâ Big ile bir nişâna ok atduk. Ol egri atmîş iken urdı, ben toğrı atdum uramadum”. Riyâzî, Yahyâ Bey'in eserinin dili ve tasvirlerinin mahallî oluşu sebebiyle itibar kazandığını söyler⁵⁰.

Şâh u Gedâ, 1650 beyit civarında olup “Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün” vezni ile yazılmıştır. Eserde; tevhid, münacat ve na't bölümlerinden sonra “Sebeb-i Nazm-ı Kitâb” bölümünde eserin nasıl yazıldığı anlatılır.

Rahmî Çelebi, bu bölümün sonlarında zamanın hükümdarı Kanuni Sultan Süleyman'ın övgüsüne geçer ve bölümü duâ ile bitirir. Bundan sonra “aşk”ın anlatıldığı bölüm gelir. Bu bölümlerden sonra, Rahmî Çelebi, hikâyesinin konusuna “Vasf-ı Hâl-i Dervîş” başlığı ile girer. Hikâye, Vasfî Mahir Kocatürk'ün Türk Edebiyatı Tarihi ve Gülgün

⁴⁷ Ahdî, a.g.e., 67b.

⁴⁸ Rahmî, a.g.e., yk. 127b.

⁴⁹ Rahmî, a.g.e., yk. 127a.

⁵⁰ Riyâzî, a.g.e., yk. 74a.

Erişen'in çalışmasında ayrıntılı olarak verilmiştir⁵¹.

Rahmî Çelebi, eserinde bayağılığa düşmeyen, maddî hazların üstüne çıkarılmış bir aşk macerasını işler. Eserde zaman zaman ilâhî duyguların mevcut olduğunu da görüyoruz; ancak, Şâh u Gedâ tam bir ilâhî aşk ruhu ile yazılmış diyemeyiz. Bu arada, söz konusu eserde Bursalı Rahmî Çelebi'nin zarif ve sanatkârâne üslûbunu kolaylıkla fark edebileceğimizi de söylemem gerekir.

Gülgun Erişen'in tespitine göre, Rahmî'nin Şâh u Gedâ mesnevisinin nüshaları şunlardır⁵²:

- 1- Rahmî, *Şâh u Gedâ*, Atatürk Üniv. A.S. Levend Kitapları No. 17-18.
- 2- Rahmî, *Şâh u Gedâ*, Manisa İl Halk Ktb. No. 536.
- 3- Rahmî, *Şâh u Gedâ*, Manisa İl Halk Ktb. 535.
- 4- Rahmî, *Şâh u Gedâ*, British Museum Or. 7183.⁵³

Rahmî'nin diğer bir eseri, Gül-i Sad-berg'dir. Tek nüshası Erzurum'da Atatürk Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan bu eser üzerinde, önceden de söylediğim gibi, Gülgun Erişen çalışmıştır. Nizâmî'nin Mahzenü'l-Esrâr'ına nazire olarak yazılmış olan bu eser 7 Ravza-7 Hikâye'den meydana gelmiştir. Bu konuda daha fazla bir şeyler söylemek yerine, yukarıda adını andığım değerli araştırmacıdan, eser hakkında ayrıntılı bilgileri ihtiva eden bir makale beklediğimi ifade etmek isterim.

Tezkirelerimizde Rahmî'nin Yenişehir Şehrengizi adlı bir eseri olduğu kayıtlı değildir. Ancak, adı geçen eser hakkında A.S. Levend bilgi

⁵¹ V. Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970, s. 370-373; G.Erişen, a.g.e., s. 24-25.

⁵² G. Erişen, a.g.e., s. 22.

⁵³ Bu nüshanın varlığından bizleri haberdar eden Sayın Günay Kut'dur. (Günay Kut, "British Museum'daki Bazı Önemli Yazmalar ve Tevâ'if-i Aşere'den Tâ'ife-i Bektaşîyan", *Türk Dili-Belâten* (1971), s. 209.).

vermektedir⁵⁴. A.S. Levend'in açıkladığına göre, Rahmî'nin Yenişehir Şehrengizi adlı bir eseri vardır ve iki tane nüshası bulunmaktadır. Yazar, aşağıda kayıtlı bulunan eserinde, Rahmî'nin Yenişehir Şehrengizi'nin bir de özetini vermiştir.

KAYNAKLAR

- Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, Topkapı Haz. 1303.
- Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ or Tezkere of Âşık Çelebi*, Meredith Owens. London 1971.
- Banarlı, N.Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I., İstanbul 1971.
- Beyânî, *Tezkire-i Beyânî*, İstanbul Üniv. Ktb. TY. 2568.
- Çavuşoğlu, Mehmed, "Şehzâde Mustafa Mersiyeleri", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, "Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı", 1982.
- _____, "Yahyâ Bey", *İslam Ansiklopedisi*, C. XII/2 (1984);
- Erişen, Gülgün, *Bursalı Rahmî ve Gül-i Sad-berg'i*, Ankara Üniv. D.T.C.F., basılmamış yüksek lisans tezi. Ankara 1990.
- İsmail Belig, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân*, Bursa 1302.
- İz, Fahir, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, c.I., B.I., İstanbul 1967.
- Kafzâde Fâ'izî, *Zübdetü'l-Eş'âr*, Şehid Ali Paşa Ktb., 1877.
- Kocatürk, V.Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970.
- Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.I., Haz. İbrahim Kutluk, Ankara 1978.
- Köprülü, Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1980.
- _____, *Divan Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1934.

⁵⁴ A.S.Levend, *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*, İstanbul 1958, s. 36-37.

Kut, Günay, "British Museum'daki Bazı Önemli Yazmalar ve Tevâ'if-i Aşereden Tâ'ife-i Bektaşîyan", *Türk Dili- Belleten*, (1971).

Latîfî, *Tezkire-i Latîfî*, Kayseri Raşid Ef. Ktb. No. 1160.

Levend, A.Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I. Giriş, Ankara 1973.

_____, *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*, İstanbul 1958.

_____, "Divan Edebiyatında Hikâye I", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, (1956).

Mazıoğlu, Hasibe, *Fuzulî-Hâfız*, Ankara 1956.

_____, "Türk Edebiyatı (Eski)", *Türk Ansiklopedisi*, C.XXXII, (1982).

Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C.II, İstanbul 1333.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, C.IV. İstanbul 1311.

Mustafa Ali, *Künhü'l-Ahbâr*, Nuruosmaniye Ktb. 3406.

"Rahmî", *Büyük Türk Klasikleri*, C.3, İstanbul 1986.

Rahmî Çelebî, *Şâh u Gedâ*, Atatürk üniv. A.S.Levend Kitapları, No. 17-18.

_____, *Gül-i Sad-berg*, Atatürk üniv. A.S.Levend Kitapları, No. 17-18.

Riyazî, *Riyâzü's-Şu'arâ*, Nuruosmaniye Ktb., No. 3724.

Sehî Bey, *Heşt Behişt*, Ayasofya Ktb. 3544.

Tarlan, A.Nihat, *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Divan Şiiri, Rahmî ve Fevrî*, İstanbul 1948.

Tolasa, Harun, *Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, İzmir 1983.

Ünver, İsmail, "Mesnevi", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S. 415-416-417/ Temmuz-Ağustos-Eylül (1986).

Yahya Bey, *Divan*, Haz. Mehmed Çavuşoğlu, İstanbul 1977.

KASİDELER VE MUSAMMATLAR

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün

Ḥazrâdaki gül oldı çü mir'ât-ı mücellâ
Gabrâ gibi nergis göz açup itdi temâşâ

Sultân-ı bahâr irdi diyü gülşene gerdün
Firûze tabağdan niçe dür eyledi yağmâ

Ser-'asker olup şâh-ı gül önince şakâyık
Şahrâya irüp kırdı seher hayme-i vâlâ

Bir şüh gibi şâha çıkup yâsemen-i ter
'Uryân oluben havza ider kendüyi ilkā

5 Bülbülleri inletdi olup hâr ile mahrem
Gülşende iki yüzlülük itdi gül-i ra'nâ

Şan şâne durur bâl ü per-i bülbül-i ser-mest
Şimşâd ider tırrasın anuñla muṭarrâ

Her lâle geyer başına bir tâc-ı Keyâni
Ol reng-i zebercedde yine niteki Dârâ

Boynını egüp kıldı benefşe güle karşı
Dil-dârına karşı nitekim 'âşık-ı şeydâ

Zerrîn kadehin bâde-i şebnemle idüp pür
Tâ kim yaza maḥmûrlıgın nergis-i şehlâ

10 Bülbül iniler ḥasret ile niteki Vâmık
Gonca kızarup nâz ider niteki 'Azrâ

Güller gülüşüp şād olup gonca açıldı
Rağş urdı şafā kesb idüben serv-i dil-ārā

Bir gülşene irdüm seheri bād-ı şabā-veş
Mānend-i cinān belki cināndan daḡi zībā

Didüm ki nedür bā''işi bu zevk u şafānuñ
Biñ şevk ile didi işidüp bülbül-i güyā

Kim geldi yine devlet ile merd-i yegāne
Anuñçün olupdur bu kadar şevk hemānā

15 Burc-i suḡanuñ şemsi bu gün Ḥāzret-i Aḡa
Erbāb-ı şafāya işigi maqşad-ı aqşā

Bir āyine-i ḡayb-nümādur ki zamīrūñ
Eşkal-i cihān gün gibi hep anda hüveydā

Zāv' oğur iki suḡte der-i cerre gelüpdür
Ḳapuñda bu gün mihr ile māh-ı felek-ārā

Cūd u keremūñ ebri eger itse teraşşuḡ
Pür-mīve-i mīnū ola bu naḡle-i mīnā

Ümmīdi budur kim ola zīr-i ḡademūñde
Ḳatuñda ḡara ḡuluñ olup 'anber-i sārā

20 Devletle sirişt olmış idi tīnet-i pākūñ
Mevcūd degül iken daḡi māhiyyet-i eşyā

Medhūñle felek ḡuşına taḡdum niçe gevher
Çarḡ üzre degüldür ḡörinen şekl-i Süreyyā

Mihr āyinesi aşılalı tāk-ı sipihre
Göstermedi bir şaḡş dahi zātuña hem-tā

Rûhum yirine geldi görüp zât-ı şerîfüñ
Dirsem saña ger rûh-ı muşavver n'ola cânâ

Medhüñe felek oldu hilâl ile hırîdâr
Şol tıfl durur kim ala ol na'l ile helvâ

25 Bî-hüş ola tâ haşre degin bezm-i suhanda
Keyfiyyet-i nazmuñ ki ire Câmî'ye cânâ

Pâyüñe nişâr itmek için geldi kapuñâ
Ğavvâş-i dür-i baħr-i suħan Raħmî-i şeydâ

Ƙıldı yine ol gülşen-i vaşfuñda terennüm
Olursa laķab n'ola aña bülbül-i güyâ

Bu dürr-i girân-mâyeyi ğavvaş-ı tabî'at
Pâyüñe nişâr eyler ise lâyıķ u a'lâ

Bir yaña ğam-ı ğurbet ile ğayret-i akrân
Bir yaña felek cevri ile ta'ne-i a'dâ

30 Aħvâl-i dil-i ğam-zedeyi Ƙılmağa i'lâm
Besdür bu ğadar merd-i suħan-dâna hemânâ

Dîvân-ı ğazâ içre tutup hâme 'Uṭârid
İtdükçe her aħkâmı ğader levhine imzâ

Olsun dürilüp düşmenüñüñ defter-i 'aşrı
'Unvân-ı ebed nâme-i ikbâlüñe tuğrâ

S1

2

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Bâğ-ı cihâna irdi şafâ-yı feraħ-fezâ
Demdür ki ehl-i diller ide 'işrete şalâ

Zeyn oldı dürlü reng ile ferş-i zümürürdîn
Şaçıldı 'äleme yine gençine-i Hudâ

Âh ile açılıp bu dil-i mübtela müdâm
Gül goncasını niteki her dem açar şabâ

Bülbül ider fiğânı Züleyhâ gibi müdâm
Mısr-ı çemende Yüsuf-ı gül 'arz ider liğâ

5 Gülşen içinde âb-ı revânı gören şanur
Âyine-i muşaykal-ı cām-ı cihân-nümâ

Ĥâr-ı cefâyı gördi çeker bülbül-i naĥîf
Şaĥn-ı çemende gül kızarup eyledi ĥayâ

Bâd-ı ĥazân irişmeye bu gülşene diyü
Serv-i çenâr elin götürüp eyledi du'a

Süsen eline ĥançer alup yürüdi hemân
Gülşende âb-ı şebnem ile eyledi cilâ

Gürz-i girânı destine alup benefşeler
Güller siper taķındı çeküp servler livâ

10 Cem' oldı yir yirin yürüyüp 'asker-i bahâr
Ol âsaf-ı zamân ile tâ eyleye ĥazâ

Gelmez veķârı mihrine bir zerrece ĥalel
لو بست الجبال وانشقت السماء

Ya'ni cihânda Ĥazret-i Paşa mu'in-i ĥalk
Mesned-nişin mülk-sitân memleket-güşâ

Âfâkı tutdı 'adl ile envâr-ı himmeti
Ĥurşid-rütbet olduğına bu yiter güvâ

- Bir pütedür bu beyza-i sîmîn tîrûñe
 Bir halka oldu nîzeñe nüh çenber-i dü-tâ
- 15 Menşür-ı rif'atüñ yazıcağ münşî-i ezel
 'Unvânın itdi دام لك العز والبقاء
 Düşmen ne deñlü olur ise küh-ı bāşgün
 Çahruñ yili irince ider cismini hebâ
 Sen ol hümâ-yı evc-i şerefsün ki çarğda
 Çaşr-ı kebūduñ üzre kebüter gibi semâ
 Reşk itdi gün yüzüñe özin bilmeyüp kamer
 Āyinesinde anuñ için yok durur şafâ
 Kaldurdu barmağın yüzüñe karşı didi şems
 آمنت بللذي خلق الليل والضيء
- 20 Na'l-i süm-i semendüñe beñzemese hilâl
 Çarğ-ı felek baş üzre götürmezdi dâ'imâ
 Luţfuñ şabibi her dile timâr gösterür
 Dârü-yı himmetüñle bulur hastalar şifâ
 Ehl-i niyâz sâhil-i nâz u ni'amdur
 Zâtuñ olalı baħr-i seħâ ile âşinâ
 Ey âfitâb pertev-i luţfuñ 'amîm iken
 Zûlm eylemek revâ mı baña çarğ-ı bî-vefâ
 Devründe çekdügümi görince acır şarâb
 Bezminde sâğar ağızını açup kalur taña
- 25 Miħnet şebinde kalmışam ey şem'-i ma'dilet
 Zûlmetde koma luţfuñı kıl baña reh-nümâ

Fazl-ı hıdīv-himmetüñ itmezse terbiyet
 Akrānum içre fazl u hüner 'ayb olur baña
 'Arz-ı hüner degül garazum bu kaşideden
 Belki devām-ı 'izzüñe ihlās ile du'ā
 Raḥmī du'āsın itmege ol dürr-i devletüñ
 Bulmadı baḥr-i medḥine ḥöd kimse intihā
 Sİ

3

Kaşide-i Raḥmī Çelebi berā-yı Sultān Süleymān Ḥān

Fa'ülün Fa'ülün Fa'ülün Fa'ülün

Meger bir seḥer ki dil-i zār u muḫtar
 Ḥas u ḥārı kılmışdı bālın ü bister

Reg-i dideden ḳan revān idi dem dem
 Vücūdumda olmuşdı her müy nişter

Ḳazā tirin atduḳda ḳavş-i ḳaderden
 Vücūdum ezelde nişān itmek ister

Tenüm şerḫa şerḫa çü küḫ-ı melamet
 Dilüm pāre pāre çü şekl-i şanavber

5 Şu resme yaḳupdur beni nār-ı ḫayret
 Götürmeye ḫāḳat bu nāra semender

Cihānda bulunmaz refiḳ olmaḡ için
 Ne bir merd-i şādıḳ ne bir yār-ı yāver

Cihān ḫalkı bed-'ahd gerdün dündür
 Zamāne denidür felek sifle-perver

Edāni erāzil mu'azzez cihānda
E'ālī ehālī olupdur muḥaḳḳar

Leked-küb-ı dehr-i sitemkār oluben
Şikest olmaduḳ ḳanı bir pā vü yā ser

10 Bu ḫālīni gördükde dil dehr-i dünūñ
İdinmişdi bir ḡār küncin muḳarrer

Cihānda fenā iḫtiyār eyleyüben
Kihān u mihān idi yanumda yek-ser

Nidā irdi bir şubḫ-dem nāgehāni
Didi ey ḫusūf-ı ḳamer gibi bī-fer

'Arab'dan sefer ḳıl yūri mülk-î Rūma
Şināver olup şal bu baḫr içre lenger

Zamāne ḡamından dilerseñ rehāyı
Bir ulu ḫarīme yüzūñ sür ser-ā-ser

15 Ğumūm u hūmūmı yūri ref' ḳılḡıl
Disem saña kimdür o merd-i hūnerver

Feridūn-heybet Tehemten-şalābet
Nerimān u Rüstem mişāli dil-āver

Şadāḳatle Bū Bekr ü 'Osmān-hayādur
Muhammed-şiyemdür seḫāsiyle Ḥayder

Ḥıdiv-i sa'adet Süleymān-ı 'ālem
Aña ins ü cinnî olupdur musaḫḫar

Cihān mülki tiḡuñla ḳā'im olupdur
Ğarāzla nitekim heyülā-yı cevher

- 20 Kemāl ehli görüp kemālât-ı nazmuñ
Didiler olupdur Nizâmî'ye hem-ser
- Eger Câmî nüş ide şî'rûñ şarâbın
Yata mest ü medhüş ola rüz-ı maḥşer
- Selâmetde 'aḳluñ leṭâfetde ṭab'uß
Sa'âdetle devlet saña iki cevher
- Semend-i celâlüñ ayağında na'li
Revâdur ola ḥalkâ-i güş-ı Kayser
-
- Eger deşt ü ṭağa ire büy-ı ḥulḳuñ
Ola lâle nâfe vire büy-ı 'anber
- 25 Revâdur disem şâhid-i ḳadrüñe ben
Meh-i mihr-güster gül- säye-perver
- Pelengî ḳabâlarla ey şeh-süvârum
Seḥâ mişezârında sensin ḡazanfer
- Şebistân-ı ḳadrüñde micmer bu gerdün
Buḥür itmek içün kevâkıbdür aḳker
- Şafaḳ lâle-gün mey güneş zer ṭabaḳdur
Felek bezm-i cüduñda bir köhne sāḡar
- Ḳırân eyleseydi sitâreñle Bircis
Şeref burcı üzre ola sa'd-i ekber
- 30 Ğamum gitdi küllî görüp zât-ı pâküñ
Ḥalîlu'llah'a şan selâm oldı ezber
- Çıḳardı kenâra şenâ dürlерinden
Olup bahr-i medḥüñde Raḥmî şinâver

- Benüm vaşfum ile senüñ bûy-ı hulkûñ
Meşâm-ı cihâñı kılpudur mu 'aṭṭar
- Metâ'-ı kelâmum şu cevher mişâli
Gezer kârbân ile kişver-be-kişver
- Gönül kim şafâyıla bir câm-ı Cemdür
Olupdur gubâr-ı havâdişle muğber
- 35 Revâ mı bu devründe ey şâh-ı 'âlem
Meh-i nev gibi ben olam zâr u lâğar
- Ḳamu ber-murâd oldı ben nâ-murâdem
'Arab'dan 'Acem'den gelen her suḥanver
- Ben ol bâğbânem bu bâğ içre dâ'im
Suḥan gülşeninden dirüp tâze güller
- Kelâmum şehensâha 'arz eylemeklik
Cinâna iletmek gibidür gül-i ter
- Bülend âsitânuña urdum yüzümi
Gelüp bir seḥer ki olup sâye-güster
- 40 Götür zerre gibi anı ḥâk-i rehden
Nitekim budur şân-ı ḥurşid-i ḥâver
- Uzatma kelâmuñ muṭavvel kıluben
Sözi muḥtaşar kılp virüp zib ü ziver
- Nitekim bu menzilde sulṭân-ı gerdün
Çeküp 'askerini ḳura çetr ü çâder
- Ḥudâ-yı dü-giti niğeh-dâruñ olsun
Ne mülke ki dâ'im iderseñ seferler

Sa'âdetle dâ'im olup cilvegâhuñ
 Bu ṯâk-ı zer-endüd-ı firûze-manzar
 SI

4

Taḥmīs-i Raḥmī

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Ezelden şürete mâ'il nedür ma'nâyı bilmezler
 Ḥaḳîkat gözleseñ mâhiyyet-i eşyâyı bilmezler
 Bu bahır içre şadefde ol dūr-i yektâyı bilmezler
 Cihân-ârâ cihân içindedür arayı bilmezler
 O mâhiler ki deryâ içredür deryâyı bilmezler
- 2 'İbâdetden 'ubüdiyyet durur 'âlemde ey 'âbid
 Ḥaḳîkat Ka'be'ye secde ider ma'nâda her sâcid
 Ezelden mest kalmışken şarâb-ı 'aşk ile .....⁵⁵
 Ḥarâbat ehline düzah 'azâbın aña ey zâhid
 Ki bunlar ibn-i vaḳt oldı gam-ı ferdâyı bilmezler
- 3 Maḥabbet câmını nüş itdi geçdi niçe fâ'ıklar
 Bu bezme mest olan gelsün yaraşmaz anda ayıklı
 Yaḳasın şubḥ-veş çâk eyleyüp mestâne şadıklar
 Şafaḳ-gün kan içinde dâğını seyr itse 'âşıklar
 Güneşde zerre görmezler felekde ayı bilmezler
- 4 Maḥabbet deştini geşt eyleyüp ḥasretle mecnûnlı
 Gedâ oldı bu yolda niçe Dârâ vü Ferîdünlar
 Fenâ ser-menzilinde didelerden döktiler ḥünlar
 Ḥamîde ḳadlerine rişte-i eşki ṯakup bunlar
 Atarlar tır-i maḳşüdü nedendür yayı bilmezler

⁵⁵ Metinde siliktir.

- 5 Vefâ yok Rahmîyâ fânî taşavvur eyle dünyâyı
 Gedâ-yı şâh-ı 'âlemdür anuñ kim ola 'irfânı
 Ne söyler şevk ile gûş it bu dehrüñ her suhan-dânı
 Hayâlî fakr şâlına çekenler cism-i 'uryânı
 Anuñla fahr iderler atlas u dibâyı bilmezler
 U

5

Muhammes-i Rahmî Çelebi

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Ğaraž sūziş durur bir mäh-ı şehr-âşüb sevmekden
 Talebdür tälibe maqşüd olan maqlüb sevmekden
 Haqıkatdür bilür 'âşık olan mergüb sevmekden
 Temennâ-yı vişâl itmek degüldür hüb sevmekden
 Ğaraž bir hażz-ı rühânî durur maħbüb sevmekden
- 2 Kıl oldum sākıyâ cām -ı şarâb-ı hoş-güvâr için
 Meded düşdüm şafâ-yı la'l-i cân-baħş-ı nigâr için
 Esir-i bāğbân oldum hevâ-yı lālezâr için
 Mürîd-i pîr-i 'aşq olsam 'aceb mi yādigâr için
 Kişi bir cezbe hāşıl itmedür meczüb sevmekden
- 3 Seher nezzâre-i ebrü-yı yâr-ı dil-sitân itdüm
 Nihân itdi yüzün burqa' şalup bilsem aña n'itdüm
 Bir âh-ı süznâk idüp cihânı pür-duhân itdüm
 Yüzüme destmâlüm ebr-veş dutdüm figân itdüm
 Hilâl-āsâ bu gün bir şâhid-i maħcüb sevmekden
- 4 Nazardan ğâ'ib oldu gün gibi ol Kâsım-ı hâver
 Şeb-i miħnetde kaldı dil ğam u ğuşşa ile mużtar
 Çerâğ-ı dide oldu giryeden bî-lem'a vü bî-fer

Belâ vü derd-i hecre bakmayup dil nâleler eyler
'Alil oldı nitekim Yûsuf'ı Ya'kûb sevmekden

- 5 Göñülden 'âşık-ı ser-geşte-i 'aşk-ı nigâr olup
Şarardum nâ-tüvân oldum gam-ı hecr ile zâr olup
Tolanup tarf-ı kûyuñ çarh gibi bî-çarâr olup
Dögersem Raḥmiyâ sinem 'aceb mi zerd ü zâr olup
Bu gün sim-ten garrâ güzel maḥbûb sevmekden
SI

GAZELLER

ELİF

1

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Küll idüp eczâmı yakmak oldı çünkim hû saña
Luḥfuñ anı sâkin itmezse begüm yâ Hû saña

Kılca ben bîmârı bûy-ı zülf ile yâd itmedüñ
Ey şabâ ol sağ esen dâ'im ḳalursa bu saña

Şanma gül gibi güler yüz gösterür ey seg rakîb
Riş-ḥand ider müdâm ol gözleri âhû saña

Şöyle bî-raḥm oldı yâruñ lebleri ey teşne-dil
Mâ dimez ol dem meded dirseñ bir içim su saña

Mest olup divâne olduñ Raḥmiyâ mey isteme
Ḥürmet itmez çün bilürsin ol delûḳanlu saña
PB

BÂ

2

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ehl-i dil dünyâ deger dirse n'ola cām-ı şarâb
K'anuñ üzre kûbbe-i eflâke beñzer her hâbâb

Şöyle mestüm ger benüm hâkûmden olursa sebû
Âb içen andan ola tâ haşre dek mest ü harâb

Şaldı pertev mâh-ı ruhsârûñ şikâf-ı sîneme
Hânenüñ şan revzeninden düşdi 'aks-i âfitâb

Çekdügüm ğam fâş ola 'âlemlere nâ-geh diyü
Eşk-i çeşmüm çekdi rûy-ı zerdüme gül-gün niğâb

Kâr u bâruñ bād-ı ğam dirseñ ki ber-bād itmeye
Bâdeden başuñ götürme Raḥmiyâ hem-çün hâbâb
PB

3

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

'Aşk âteşine sînemi dil eyledi kebâb
Divânedür ki kendü evin eyledi harâb

Şal şâh-bâzuñ elde iken al şikârûñı
Her cife üzre kûnma şakın nitekim ğurâb

Dehrün kararı yok diyü feryâd itdi cû
Güş idicek bu nükteyi çarḥ urdı âsiyâb

Dürr-i beğâyı bulmağa ğavvâş-ı dil gibi
Göz yumdı düşdi yine fenâ bahrine hâbâb

Yârûñ hevâ-yı zülf-i ile Raḥmiyâ gönül
 Ne yirde vü ne gökde durur nitekim şehâb
 S5

4

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dil perişândur sentün zülf-i perişânun görüp
 Lâle-veş yaqdı ciger bu verd-i ḥandânun görüp

Bülbül ey dil ḥaylice dün germ idi gülzârda
 Şokluḡı degdi bu gün feryâd u efgânun görüp

Gözine görünmez oldı nergisün ḡadd-i çenâr
 Bâḡda ey gonca-leb serv-i ḥırâmânun görüp

Ejder-i âhum çekilür göge her dem ey melek
 Genc-i ruḡsârundaki bu zülf -i şu'bânun görüp

Gülşen-i nazm içre teşbih itdiler bir goncaya
 Ehl-i diller Raḥmiyâ bu tâze eş'arun görüp
 PB

RÂ
5

Mefâ'îlün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Figân ider yine bülbül bahârı görmişdür
 Benüm gibi o da bir gül-'izârı görmişdür

Benefşe ser-figen olmuş durur perişân-ḡal
 Meger ki sünbül-i zülf-i nigârı görmişdür

Benem o şadr-nişin-i muḡibb-i ḡâne-i 'aşk
 İçine girmedi Manşür dârı görmişdür

Hezâr murğ uçurmuş göçer yuvasından
Fiğân ki gül-i ra'nâ hezârı görmışdür

Vücûd-ı 'âleme Rahmî 'adem dir ise n'ola
Umûr-ı dünyede çok i'tibârı görmışdür
S2

6

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Ne dil-i haste-i mecrûhuma merhem bulunur
Ne cihân gussaları def'ine hem-dem bulunur⁵⁶

Ne perîşânlığını hâtır-ı sevdâ-zedenüñ
Merhamet eyleyüben bir şorar âdem bulunur

Ne gam-ı 'aşk-ı nigâr ile perîşân dilümüñ⁵⁷
Râzını söylemege münis ü mahrem bulunur

Bulmazam nitekim sa'y iderem şādılığ
Şādılığ ister iseñ bil ki niçe gam bulunur⁵⁸

Rahmiyâ yâr vişâline qarîb olduqça
Âh kim her yañadan mâni'-i muhkem bulunur
B, S1, S9

7

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Ġamze-i yâra tîr-zen dirler
Lağabına ciger delen dirler

⁵⁶ cihân: zamân B

⁵⁷ perîşân: şikeste B

⁵⁸ şādılığ: şādılığı B

Görse'uşşāk çeşm-i cellāduñ
Meded ölsün mi ya seven dirler

Merd ü merdāneler zebün idici
Çarı dünyāya pîre-zen dirler

Beni hum-hānede görüp rindān
Böyle mest olduĝuñ neden dirler

Rahmî-i çākerüñe pādişehüm
Husrev-i milket-i suhan dirler

B

8

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Nüş idüp gönlüm şarāb-ı 'aşkı şeydālîk sever
Mest olup mecnün olan elbette rüsvālîk sever

Bu cihān didükleri köhne sarāyı n'eyesün
'Ālem-i 'aşk içre şol kim deşt-peymālîk sever
Vādî-i hayretde benden dūr oluñ ey 'aql u hüş
Bir 'aceb hālet durur bu 'aşk tenhālîk sever

Eylemez baña hilāl ebrüsü ile merhabā
Āh kim günden güne ol māh ğarrālîk sever

Küyuña geldükçe Rahmî nāleler kılsa n'ola
Bülbül-i destān-serā gülşende güyālîk sever
S4

9

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Nigāruñ yanaĝı güldür saçı reyhān-ı hōş-büdur
Hem anuñ ğamzesi āfet hem anuñ çeşmi cāzüdur

Kıyâmet kıddi 'ar'ardur şalınur şan şanavberdür
 Sözi şirîn lebi sükker inen hõş gütf ü hõş güdur

Alur biñ nâz ile ol meh dem-â-dem 'âşıkun göñlin
 Cefâ vü cevri ider cânâ vefâsı dâ'imâ budur

N'ola her yâri gördükçe aña meyl eylese göñlüm
 Dili 'ariflerün câri yeñilmez bir aşar şudur

Uyunken büsesin almağ olurdu şimdi mañbübuñ
 Uyanup fûrkatı tîrin ura bu cânâ kırhudur

Ne var yâ Hû dise şüfi girüp mey-hâneye 'âşık
 Mey içüp mest-i 'aşk olmuş dilinde zikri hep şudur

Baña bir ruñları âli bu gün gösterdiler gördüm
 Didüm göñlini Rañmi'nün be va'llâhi alan budur
 PB

10

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Hem-reng olalı bâdeye ol la'l-i nâblar
 Ser-keşlik eyleyüp başa çıkdı şarâblar

Divânedür kadün görelî serv bâğda
 Zencîre çekdi servün ayağında âblar

Ağyâr olalı hem-kađeñ ol la'l-i nâb ile
 Âvâredür benüm gibi ey dil habâblar

Görsem hasüdi âh iderüm küy-ı yârda
 Şeytân'a şanki gökden atarlar şihâblar

Çeşmüm ki Rañmiyâ ağıdur sîm-i eşkini
 Şan hâcedür ki aşçalarını hisâblar

PB

11

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün
 'Âşıklarun âhı çıkar eflâke berâber
 Bu nüh felegi itse n'ola hâke berâber

Cânâ çekerin sine-i şad-çâke elifler
 Tâ kim ola ol kâmet-i çâlâke berâber

Bir görme ya agyâr ile üftâdeñi ey gül
 Bülbüllerüñi itme ya hâşâke berâber

Bir kerre görem diyü hayâliyle cemâlün
 Qalbüm olur âyine-i idrâke berâber

Rahmî o mehün küyına her dem eşer itmez
 Âhum irişürse ser-i eflâke berâber
 PB

12

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 Dil-i pür-derdümün ser-menzili şahrâ-yı gurbetdür
 Ceresdür nâleler feryâd-ı sinem kûs-ı rihletdür

Şüreyyâ şanma naqş itdi görüben Leyli'nün şeklin
 Felek haylice 'âlemde nigârâ sikke-şüretdür

Kebüd itseñ n'ola cismüm ser-â-ser seng-i miñnetle
 Dil-i virâneme şâhum o bir sincâbi hil'atdür

Görüp na'l-i semendün şeklini ger n'ola âh itsem
 Şikeste-dillere ol şeh-süvârum dâğ-ı hayretdür

Sirişk-i Rahmiye cânâ nazar kılma haqâretle
 Hâzer it eşk-i çeşmi 'âşıkun deryâ-yı rahmetdür
 S10

13

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Semend-i yâri görsem cüş ider eşk-i revân yir yir
Şabâdan mevc urur güyâ ki baħr-i bi-kerân yir yir

Derûnum baħr-i ħayretdür tenüm gird-âb-ı miħnetdür
Anuñ emvâcidur cânâ degüldür üstüħvân yir yir

Şeh-i 'uzlet-nişin-i künc-i 'aşkam 'ankebut-ı ħam
Belâ küncinde ħurdı başum üzre säyebân yir yir

Ne tāk-ı dil-güşâdur ebruvānuñ çıkmaġa dil-ber
Mu'anber kākülün şalmış müselsel nerdübân yir yir

Dilerseñ Raħmiyâ ġussañ cihānda dāsitan itmek
Bu şi'rün oġusun hengāmede her kışşa-ħvân yir yir
S10

14

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Yâr ebrüsü 'araġ-riz olsa ħöş-ter gösterür
Zâġlansa nitekim şemşir cevher gösterür

Bülbülün ıa'nı tutup ġülşende ġül bimârdur
Ĥâr faşşâd oldu ħan almaġa nişter gösterür

Ĥâfil olma mâh-ı nevdin ġâh lu'bet-bâz-ı deħr
Ĥalkı her nev' ile oynatmaġa çenber gösterür

'Aks-i la'lün sâkıyâ sâġarda seyr itsem n'ola
Bir 'acib âyinedür rüħ-ı muşavver gösterür

Raħmî'yi nālân idüp aġyârı şâd eyler felek
Bülbül-i güyâ dururken zâġa şekker gösterür
S6

15

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Şeh-i 'aşk olalı Mecnûn'a derd ü ğam sipâhîdür

Görinen âşiyân başında anuñ tâc-ı şâhîdür

N'ola çeksem elifler sineye kıddi hayâliyle

Ṭariḳ-i 'aşk içinde 'âşıḳuñ bir toĝrı râhîdur

Görinen mihr ü meh şanmañ iki rüşen çerâĝ olmuş

Gönül abdâlmuñ çarḫ-ı felek bir tekyegâhîdur

Çemen üzre benefşeyle görinen şanma sünböldür

Ki gül devrinde miskîn 'andelibüñ dūd-ı âhîdur

Mecâzî dirler imiş müdde'iler şî'r-i Raḫmîyi

Ḥaḳîkatda anuñ şî'ri velî luṭf-ı ilâhîdür

PB

ZÂ

16

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kâşkı seyl-i fenâ ğarḳ itse mihnet-ḥânemüz

Çekse tâ künc-i beḳâyâ raḫtını virânemüz

Mey şafaḳ meh sāĝar-ı zerrîn güneş simîn ṭabaḳ

Devr ider her rüz u şeb çarḫ-ı felek mey-ḥânemüz

Şol ḥarâbât ehliyüz mey-ḥâne-i 'aşk içre kim

Kâse-i serdür bu gün devr eyleyen peymânemüz

Bu vücûdum gerçi kim 'Anḳâ-yı 'aşk itdi 'adem

'Âlem içre söylenür tâ Ḳâf'dan efsânemüz

Kârbân-ı ğam kaçan gelse diyâr-ı 'aşḳdan

Raḫmiyâ mesken olur aña dil-i virânemüz

S6

17

Mef'ülü Fâ'ilatü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Vuşlat şebinde şevk ile ger çıksa cānumuz
Kâfûri şem'alar yağa her üstühvānumuz

Seyr ideli o mâhı kabā-yı siyâh ile
Döndürdi miskî aţlasa çarhı duhānumuz

Dil riştesini kıddine peyvend eylesem
Tâ gayra mâ'il olmaya serv-i revānumuz

Bir 'uğdedür ceres gibi zülfün gamıyla dil
İñletse tās-ı çarhı yiridür fiğānumuz

At bu fezâda âhuñ oğın Rahmîyâ seher
Bir gün ola ki menzile irür nişānumuz
S2

KÂF

18

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ele mir'ât alup 'aks-i ruhuñdan irse ger revnağ
Gören dir beş hilâlün ortasında bir güneş ancak

Şarâb-ı lâle-gün içinde 'aks-i desti sâkinün
Şafağda pençe-i hürşide teşbih eylesem elyağ

Kaşuñla sâ'id ü hem gerden ü ruhsâr u binîndür
Hilâl ü hâme vü tûmâr u şem' u gonca-i zanbağ

Hilâl ü bedr olur sanmañ gam-ı engüşt-i yâr ile
Zarûri kalmadı kaşınmağa destinde bir tırnağ

Nigāruñ pençe-i vaşfi ile Rahmî bu beş beytün
Yed-i Beyzâ-yı Mûsâ-veş acâ'ib sihrdür el-ħağ

PB

19

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Tecerrüd 'âleminde her kim isterse ma'âş itmek
Sirişk ile maḥabbet dāğı besdür aña aş itmek

Dil alur tîr-i dil-ber başı yillü bir dil-âverdür
Revâdur ceş-i hicrâna anı bağrumda baş itmek

Yiridür çarḫa dutsa tîğ-ı âhın ger dil-i şeydâ
Raḫîbüñ kellesini ister anuñla tırâş itmek

N'ola ceş-i maḥabbet ğâlib olsa dâğ-ı hicrâna
Kızılbaş ile âsân oldı 'Osmâni firâş itmek

Seg-i dil-ber gibi küy-ı belâda Raḫmiyâ her şeb
Saña mı kaldı sineñ nâḫun-ı ğamla ḫırâş itmek
S6

20

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Bir hilâl-ebür nigâruñ kulu oldum ey felek
Âfitâb-ı ḫüsnine ḫayrân durur ins ü melek

Günde biñ kez taş urursa başına almaz ḫasüd
Görmedüm 'âlemdede bir seg ancılayın cânı pek

'İd-i vaşl için iki ḫurbân virdüm bir degül
Ol kemân-ebür nigâra yarıydum bâri tek

Başuñ için zülfüne irmek diler gönlüm didüm
Güldi didi hey ḫademsüz var elüñi ipe çek

Her zamân nergis gibi destinde ayak tutmağa
Raḫmiyâ başında şâhum kişinüñ devlet gerek
PB

LÂM

21

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Çeşm-i yâra bir nazar her kim ola âşüfte-ğâl
Başını alsun ele evvel kadem nergis-mişâl

Şâm-ı ğamda baña per-tâb itmege bu dehrden
Sengdür seyyâreler gÿyâ felâhandur hilâl

Tîr-i pür-ğünüñ derün-ı dilde ey nâvek-figen
Şanki bir fânüsdür rûşen kılupdur şem'-i âl

Hağğ-ı reyhânuñ gülistân-ı ruhuñda dil-berâ
Bir bahâristândur eçrâfi şebistân-ı hayâl

Kand-i la'lüñle ruhuñ âyinesin vaşf itmege
Tab'-ı Rahmî gibi yokdur tütî-i şîrin-meğâl
PB

22

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Yâsemendür haddi ya gül ikiden ħâlî degül
Zülfi şebbüdur ya sünbül ikiden ħâlî degül

Ağlar inler serv kaddin gül ruğın yâd eyleyüp
Dil ya kumridür ya bülbül ikiden ħâlî degül

'Ağlın alur 'aşkuñ fi'l-cümle reng ü âlda
Berg-i güldür la'li ya mül ikiden ħâlî degül

Dün ki ehl-i derde 'aşkuñ ħâlini şordum didi
Ya seferdür ya tahamül ikiden ħâlî degül

Evveli 'aşkuñ melâmetdür nedâmet âhiri
Sen gerek ağla gerek gül ikiden ħâlî degül

H.

23

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dâğ- ı gam sinem çerâğıdur elif aña fetil
Küllî cismüm yandığına oldı bu rüşen delil

Âteş-i ruhsârũn üzre hal kim tutmuş karar
Güiyâ kim gülşeni cennet idinmişdür Halil

Hâk-i küyuñ içre eşk-i çeşmüm ey Yüsuf-cemâl
Mış içinde fi'l-meşel 'aynıdür anuñ cüy-ı Nil

Âsitânuñ Cennetü'l-me'vâ'dur ey hürî-likâ
Kâmetüñ Tübâ'dur anda leblerüñdür Selsebil

Vaş ider müy-ı miyâniyle dehânın dil-berün
Yok durur eş'âr-ı Raḥmî üzre hergiz kâl ü kıl
PB

MİM

24

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Benüm ey yâr u cânânum beni terk itme sulṭânüm
Baña güldürme düşmânüm beni terk itme sulṭânüm

'Adûlar herze yirlerse beni terk eyle dirlerse
Saña dünyâyı virlerse beni terk itme sulṭânüm

Saña âgyârı yâr itme beni derdüñle zâr itme
Gel işüm zehr-i mâr itme beni terk itme sulṭânüm

Güzellik çarḥınuñ mâhı güzellik mülkinüñ şâhı
Baña itdürmegil âhı beni terk itme sulṭânüm

Bakup âgyâr mālına saḥın aldanma âline
Nazar kıl Raḥmî kuluña beni terk itme sulṭânüm

B

25

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ƙara zülfün yüzün üzre hicâb olsa n'ola kıblem
Siyehdür Ka'be'nün örtüsü zirâ dâ'imâ kıblem

Şafâ vü Merve haqqı Ka'be içre halkadur gūya
Harım-i hüsnünün içindeki zülf-i dü-tâ kıblem

Ruĥ-ı zerd ile sîm-i eşk ile küyuñ tavâf itdüm
Şanasın hâciyem haccı naşib itdi Hudâ kıblem

N'ola küyuña iltürse dil-i divânemi 'aşkuñ
Ki ilter Ka'be'ye dâ'im gedâyı pâdişâ kıblem

Göriccek Rahmî ruhsârûñ Hudâ'dan vaşlını ister
Bilürem Ka'be'ye karşı kabul olur du'â kıblem
PB

26

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Geçüp zevk u şafâdan künc-i 'uzlet ihtiyâr itdüm
Giderdüm keşret-i yârânı vahdet ihtiyâr itdüm

'Azîz olmağa bâ'îş Yûsuf'a çâh-ı mezelletdür
Anuñ'çün 'âlem içre ben de zillet ihtiyâr itdüm⁵⁹

Firâĥ-ı tîĝ-i cânânuñ elifler çekdi sinemde⁶⁰
Görüp ey hânĥâh ehli ne kisvet ihtiyâr itdüm

Gerekmez baña seyr-i bâĝ u râĝı lâle-veş dilde
Hayâl-i hâlün ile dâĝ-ı hasret ihtiyâr itdüm

⁵⁹ zillet: 'uzlet S4

⁶⁰ sinemde: başumda S4

Vücūd-ı 'ālemi ketm-i 'adem fehmi eyleyüp Raḥmî
 Bu gün 'Anḳā gibi Ḳāf-ı kanā'at ihtiyār itdüm⁶¹
 B, S4

27

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
 Sineye gelmeyeli sîm-berüm
 Geldi yaş yirine ḥûn-ı cigerüm
 Tirüni göndericek ey çaşı ya
 Sinede dâğ-ı ğamumdur siperüm
 Seg raḳîbi paralardum cānā
 Baña bir kerre diseñ şîr-i nerüm
 Nār-ı āhumla fenā deştinde
 Yandı ḳaḳnus gibi bāl ü perüm
 Ḥaşre dek var ola 'ālemde felek
 Ol durur üstüme ancak dönerüm
 Ḳaşr-ı eflâki müşebbek itdi
 Raḥmiyâ nâvek-i āh-ı seḫerüm
 S1, S13

28

Fe'ilātün Mefâ'ilün Fe'ilün
 Yârdan ayru ğurbete düşdüm
 Vâdi-i derd ü miḫnete düşdüm
 Dür-i maḳşud için şâdef-mânend
 Ḳa'r-ı deryâ-yı ḫayrete düşdüm

⁶¹ gibi: şıfat S4

Çavs-ı taqdir idüp beni per-tâb
Tîr-veş hâk-i zillete düşdüm

Benem ol kaçre-i sipîhr-i belâ
Lâle-veş dâğ-i hasrete düşdüm

Rahmiyâ pâ-bürehne sine-figâr
Şimdi küy-ı melâlete düşdüm
B, S1

NÛN

29

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Firâk-ı yâr ile zârın bahârı n'eyleyeyin
Gözüme âteş olur lâlezârı n'eyleyeyin

Dağı güzellere dil virmeyem dirin ammâ
Sever görünce gözüm iztirârı n'eyleyeyin

Görinmez ise baña kâkûli perişanum
Çemende sünbül-i zülf-i nigârı n'eyleyeyin

Ne hoş zamân idi eyyâm-ı vuşlat-ı cânân
Şonında hecr gibi zehr-i mârı n'eyleyeyin

Ne kârum idi benüm Rahmiyâ güzel sevmek
Gönül didükleri bî-ihtiyârı n'eyleyeyin
B

VÂV

30

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Her habâbı didedür bakmağa rûy-ı yâra şu
Tolanup küyün olur bir 'âşık-ı âvâre şu

Diyeli şirin lebûn vaşfın bu çarh-ı pîre-zen
Kendüyi Ferhâd-veş tağdan atar bî-çâre şu

Cân virürsem gönca-veş hecr-i lebûnle bâğda
Penbe-i ebr ağzum içre tanzura bir pâre şu

Sinem üzre dağlar güller elifler servler
Cüy-ı eşkünden akar her demde ol gülzâre şu

'Arızuñ vaşfında Raḥmî âhlar çekse n'ola
Nâleler peydâ olur toқındugınca nâra şu

PB

HÂ

31

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

'Aşk-ı Leylâyıla düşdükçe hevâ vü hevese
Eşk-i çeşmüm taşuben beñzedi Nîl ü Aras'a

Güyyâ sinede peykân-ı ciger-düz-ı nigâr
Âl tütî-beçedür girdi demürden kâfese

Leb-i şirinüñün üstindeki ol hâl-i siyeh
Ḥusrevâ beñzedi sükker üzerinde megese

Şavm-ı hecründe gözün gönlüme daḥl eylemesün
İ'tibâr olmaz imiş çün Ramazân'da 'abese

Fârisî nazmı ile nazm-ı şeker-riz-i nigâr
Beñzedi ol tütîye kim ola mümâşil megese

Şi'r-i Raḥmî ki leṭâfetde akar şu gibidür
Ḥâşe li'llâh ki berâber ola ḥâşâk u ḥasa

PB

32

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 Cüy-ı eşküm aquben beñzedi Nil ü Aras'a
 Düşeli vâdi-i 'aşkuñda hevâ vü hevese
 N'ola dil bülbüli feryâdını eylerse hezâr
 Yüz virür gül gibi ol gonca-dehen hâr u hasa
 Şol kadar sînemi peykânlar ile zeyn itdüm
 Güyiyâ mürğ-i dilüm döndi müşebbek kafese
 Şeh-süvârum şanasın Rum ilinün köçegidür
 Döneli nâlelerüm esbi yanınca cerese
 Dil-berün lebleri üstindeki hâl-i siyehi
 Raḥmiyâ beñzedi şekker üzerinde megese
 PB

33

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fe'ilün
 Her kim irerse zülf ile ol serv-ķâmete
 'Ömr-i dirâz ile irişür ol kıyâmete
 Şerḥ ide dâğ-ı sînemi süsen zebân olup
 Ol lâle-ḥad gelürse mezârum ziyârete
 Uç ilinün dil-âveridür candağı müjeñ
 Geldi dil almağa sanasın bir vilâyete
 Dil ḥastadur gamuñla senün ey kaçşı kemân
 Peykânüñ aña göndere luḫ it 'iyâdete
 Raḥmî çıkarsa yiridür âhum feleklere
 Bir gün muķârin olmadum ol mâh-ḫal'ata
 PB

34

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Beni kıaddünle zülfün öldürürse derd ü gamlarla
Mezârum hep müzeyyen ola 'Abbâsî 'alemlerle

Kıad ü zülf ü dehânı kıasreti ol bi-vefâ yârûn
Helâk itse 'aceb midür beni her dem elemlele

Kıara yazılı dil şol deñlü ağlar küne-i ğam içre
Şığışmaz defter ü divâne yazılısa kıalemlele

Baña rahm eylemez âdemlik idüp ol perî-peyker
Raķibi gerçi yâd ider hemîn luř u keremlele

İşitme řa'n-ı ağyârı felekden ilme ey Raķmî
Yüri 'ayş it ciĥân içre melek-simâ şanemlele
PB

35

Mef'ülü Fâ'ilätü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Zeyn oldı şanma vâdi-i 'aşk tâze dâğ ile
Seyrâna çıkdı şâh-ı ğamuñ sürĥ otađ fle

Boynında hâle řavķ-ı zeri mâh ışık-şıfat
Küyuña geldi cerr ide altun çerâğ ile⁶²

Ser-keş olanı bezm-i ciĥânda ĥabâb-veş
Sâķi yaķar elindeki la'lin ayâđ ile

'Aks-i lebünle kıanlı yaşın dil şarâb ider
Kıanda giderse götürür iki kıabağ ile

⁶² Küyuña: Güyâ ki S11

Ĥâl ile zülĤ dâne vü dâm olalı nigâr
 Şayd itdi Raĥmî mürġ-i dilüñ ol duzaġ ile⁶³
 Pb, S11, S12

36

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Şâh-ı dehre n‘ola baş egmez isem dünyâda
 Şimdi divâne gönül ‘âlem-i istiġnâda

Yapmadı ĥâne-i ümmîdümi bennâ-yı zamân
 Kâşkî gelmeye idüm bu ĥarâb-âbâda

N‘eyleyin ma‘rifeti olmayıcaĥ himmet-i şâh
 Yoĥdur âyîn-i vefâ ĥâ‘idesi paşada
 Ĥâtemin Ehrimen‘e virdi Süleymân-ı zamân
 Pâyesin eyledi ednâda iken a‘lâda

Leb-i Şîrinini Pervîz‘e virüp zâl-i zamân
 Telĥkâm itdi şunup zehr-i ġamı Ferĥâd‘a

Raĥmiyâ ĥâl-i cihân böyle ise ‘uzlet idüp
 İnzivâ ĥıl yüri bir ġuşe bulup tenhâda
 B, S1

37

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Ĥaşuñ ‘aksi düşeli bu çeşm-i pür-ĥün üstine⁶⁴
 Ĥüyyâ bir tāk bünyad oldı Ceyĥün üstine

⁶³ Bu beytin yerinde S12‘de şu beyit vardır:

Raĥmî elifle sinede dâġ-ı siyâhlar
 Bir servdür ki zeyn olur ol niçe râġ ile

⁶⁴ faşuñ ‘aksi: ‘Aks-i ĥaşuñ PB

Kaşuñ üzre dil-berâ bu hâl-i 'anber-bâruñ⁶⁵
 Dir gören bir noqtadur konmuş ser-i nün üstine
 Deşt-i gamda hâk idicek zülf-i Leylâ hasreti⁶⁶
 Ebr-i gam saçın çözüp ağladı Mecnün üstine
 Kâmetüm bir halka-i zer sinem üzre dâğ-ı sürh
 Güyiyâ bir la'ldür konmuşdur altun üstine
 Vaşf-ı dendâniyle yâruñ Raḥmiyâ eş'ârumuz
 Riştedür güyâ dizilmiş dürr-i meknün üstine
 B, PB

YÂ

38

Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün
 Tır urdı câna kaşuñ kemânı
 Oğ buldı yirin dir gören anı
 Var ise 'ilm-i ihfâyı bilür
 Görinmez oldı yâruñ dehânı
 Hattun göricek gitdi hayâtum
 الخط باقي والعمر فاني
 Döndüm hayâle hâlüm vasaḥdur
 Fikrümde yâruñ müy-ı miyânı
 Raḥmî nigâruñ ruḥsârı şem'in
 Vaşf eyler iken yandı zebânı
 PB

⁶⁵ üzre: içre B

⁶⁶ zülf-i Leylâ: Leyli zülfi PB

39

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Ögredür gamzelerün çeşmüne sehhârlığı

Añdurur hâl ü hatuñ turraña tarrârlığı

Jâle nağdin n'ola harc eylese mihrüne çenâr

Var durur devr-i hazânda elinün tarlığı

Başum üzre dikilürse n'ola âhum 'alemi

Virdi sulţan-ı maħabbet baña ser-dârlığı

Nağd-i can vîr alı göre derdini dir gönlüme dil

Pend idüp oğlana ışmarladı bâzârlığı

Câm-ı Cemşid fenâ buldı diyü bezmde ney

Diñmedi şubha değîn nâle kıluv zârlığı

Sîne-ber-sîne idük yâr ile tenhâ bu gice

Pirehen itmese ger arada ağıyârlığı

Mâni-i vaqti durur şüret-i şî'rün Raħmî

Âferin destine gösterdi kalem-kârlığı

PB

40

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Țoludur 'aşkuñ şarâbından felek ĥum-hânesi

Nüş idüp Mecnün ile olduĥ anuñ mestânesi

Bezm-i vaħdet içre bir şem'-i ilâhîdür ki 'aşĥ

Per yaĥar ol şem'a Cibril olmaz pervânesi

Niçe sûretten görünür cilvegâh-ı mümkünât

'Aşĥ bir maħbûbdur diller anuñ divânesi

Üstühvân-ı kelle-i Cemde bu sır mektüb imiş
Câm-ı 'âlem-bîn iken elde tolu peymânesi

Bir şadefdür baħr-i 'aşk içinde 'âlem Raħmiyâ
Kimse bilmez kıymetüm anuñ benem dür-dânesi
PB

41

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Geç bu dünyâdan müyesser ola yârũñ vuşlatı
Keşreti terk itmeyen bulmaz maķâm-ı vahdeti

Olmuşam ma'nâ yüzinde sanki fânũs-ı ħayâl
Naķş olaldan levĥ-i dilde bir perinũñ şüreti

Şehr-i 'aşk içre bu sinem şan melâmet taħlıdur
Çalınur her rüz u şeb derd ü ğam ile nevbeti

Kâr u bârın 'âlemün terk eyleyüp Ferhâd-veş
'Aşķ şaħrâsında mesken eyle kũh-ı mihneti

Ĥâk olanlar Raħmiyâ şimşâd-ķadler 'aşķına
Deşt-i ğamda servler bitürdi ĥâk-i türbeti
PB